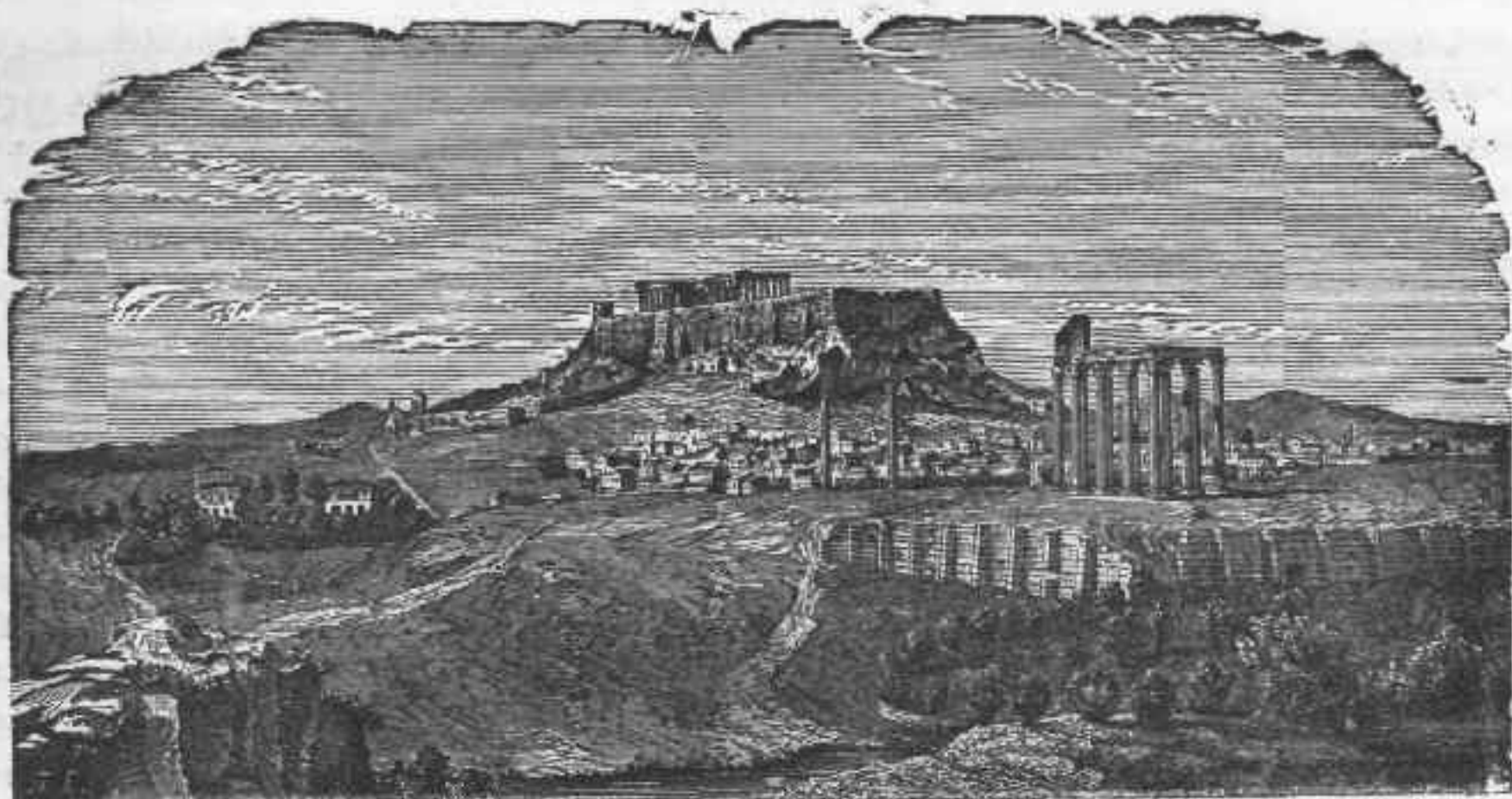

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ, 1863.

ΤΟΜΟΣ ΙΔ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 321.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ ΤΗ ΔΥΣΕΙ.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Ἡ νεωτέρα κοινωνία.

—ooo—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Ἀρχαὶ τοῦ φιλολογικοῦ βίου τῆς

Κυρίας Στάελ.

Ἡ Κ. Germaine Νέκερ εἶδε τὸ φῶς εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν αἱ γυναῖκες διέπρεπον καὶ περὶ τὰ πολιτικά καὶ περὶ τὴν φιλολογίαν, μετέχουσαι ἀσμένως τοῦ νέου βίου ὅστις ἐξωογόνει τὴν Γαλλίαν, καὶ τῆς ἀκαθάρτου ὁρμῆς τῆς φερούσης αὐτὴν πρὸς μέλλον ἄγνωστον. Μεταξὺ δὲ τῶν γυναικῶν τούτων ἡ ἐπιτηδειότερον παρασκευασθεῖσα ὅπως ἀναμυχθῇ εἰς τὰ τῆς ἀναγεννήσεως ταύτης ἦτο ἡ θυγάτηρ τοῦ ὕπουργου τοῦ ΙΔ' Λοδοβίκου. Ναὶ μὲν δὲν εἶχε τὸ κάλλος τῆς Κ. Ρόλλάνδ, οὔτε τὴν δραστηριότητα τῆς Κ. Κονδορσέ· εἶχεν ὅμως ὅσον ἐνδέχεται λαμπρὸν τὸ

δῶρον τοῦ λόγου, δῶρον μεγίστην ἰσχὺν παρέχον τότε καὶ « σχεδὸν ἀνήκουστον » (1). Καὶ σημειωτέον ὅτι δὲν εἶχε μόνην ταύτην τὴν ἀρετὴν· διότι, μόλις ἀφείσα τὴν παιδικὴν ἡλικίαν κατέλαβεν ἐπίσημον θέσιν μεταξὺ τῶν τότε φιλολόγων (2). Ὁ δὲ πατὴρ αὐτῆς ἐκαλλιέργει τὰς προόδους ταύτας κλήσεις τῆς θυγατρὸς, καθὰ διαθρυπτούσας μάλιστα τὴν φιλαυτίαν αὐτοῦ. Οἱ περὶ αὐτὸν ἐπιφανεῖς ἄνδρες, οἱ Θωμάς, καὶ Μαρμοντέλ, καὶ Ραϊύναλ (3) καὶ Γρίμ, ἐθαύμαζον τὰς εὐγενεῖς ῥοπὰς καὶ τὰς εὐδοκίμους ἀρχὰς τῆς Κ. Νέκερ. Ὁ ἐμύθομος δὲ αὐτοῦ ἐνθουσιασμὸς συνετέλει δραστηρίως εἰς τὴν ἐξαψιν τῆς φαντασίας κόρης ἐπὶ τοσοῦτον ζωηρᾶς « ὥστε ἡ θεὰ ἀνδρῶν ἐνομαστῶν ἐγένετο παλμοὺς εἰς τὴν καρδίαν αὐτῆς (4) ». Ὀλίγοι νόες ἔλαχον τοσοῦτω πολυτίμων ἀφορμῶν πρὸς ἀνάπτυξιν· αὐτὸς ὁ Κ. Νέκερ ἦτο πολλὰ πεπαιδευμένος καὶ ἐπιτηδειότατος νὰ ἐνεργήσῃ σωτηρίαν ἐπιβρόχην· « ἀπεκάλυπτεν, ἔλεγεν ἡ Κ. Στάελ, πᾶσάν μου προσποίησιν, καὶ με

(1) Mme Necker de Saussure. Notice, p. cclxvii.

(2) "Ora Lettres sur les écrits et le caractère de J. J. Rousseau.

(3) Ἐξήγησε περὶ τῆς νέας Νέκερ διὰ τὴν Παρὶ τῶν δύο Ἰνδιῶν φιλοσοφ. αὐτοῦ ἱστορίαν τερμάχιον περὶ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἐν Ναμνήταις ψηφίσματος.

(4) Τοῦτο λέγει ὁ Κ. de Sévelinges.

συνείθισε νὰ πιστεύω ὅτι εὐκόλως ἔδλεπον πάντες τὴ συνέβαινεν ἐντὸς τῆς καρδίας μου. » Ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι τοῦ Νέκερ ἐσπεύδον νὰ χειραγωγῶσι τὸν νεαρὸν συγγραφέα, θαφιλεύοντες συγχρόνως αὐτῷ ἀποδείξεις σεβασμοῦ.

« Ἡ Ζουλμέ ἔχει μόνον εἴκοσιν ἐτῶν ἡλικίαν, καὶ εἶναι ἡ ἐνδοξοτέρα ἱέρεια τοῦ Ἀπόλλωνος.

» Ἐκ τοῦ μέσου τῶν νέων τούτων ἱερειῶν προβαίνει αἴφνης μία· ἡ καρδία μου θὰ ἐνθυμηταὶ αὐτὴν διὰ παντός. Οἱ μεγάλοι μέλανες αὐτῆς ἐφθαλμοὶ ἐξήστραπτον μεγαλοφυΐαν, ἡ μελαντέρα αὐτῆς κόμη ἐπιπτε βροστριχῶδης καὶ κυματίζουσα ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς, καὶ ἐνόμιζες ὅτι ἦτο ἀνωτέρα τοῦ φύλου αὐτῆς. Οὕτω πῶς ἔπρεπε νὰ ζωγραφῇται ἢ ἡ Μοῦσα τῆς ποιήσεως, ἢ ἡ Κλειώ, ἢ ἡ Μελπομένη. Ἰδοὺ αὐτὴ, ἰδοὺ αὐτὴ, ἀνέκραζαν ὅτε ἐφάνη, καὶ πλέον δὲν ἀνέπνεον. (1) ».

Ταῦτα ἀναγινώσκοντες δὲν προαισθανόμεθα τὴν *Κύριναν* ψάλλουσαν εἰς τὸ Καπιτώλιον τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀρχαίας Λύσωνίας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

Αἱ γυναῖκες τοῦ ΙΖ' καὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

Ἡ Κ. Σεβινιέ, Μαιντενὼν καὶ Λασιέ.

Καὶ ὅμως μεταξὺ τῶν ποικίλων τούτων ἐπιβρόων, ἡ διανοητικὴ ἀρετὴ τῆς Κ. Στάελ δὲν ἀνεπτύχθη ἴσως μεθ' ἱκανῆς ἐλευθερίας· ἀνάγκη πρόωρος τοῦ γράφειν κατέστειλε τὴν ἀνεξάρτητον ὁρμὴν τοῦ πνεύματος αὐτῆς· ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ τὰς ἰδέας τῆς ἐν καιρῷ καθ' ὅν καὶ οἱ ἰσχυρότεροι νέες μόλις μελετῶσι τὰ ζητήματα εἰς ᾗ μέλλουσι νὰ ἐγκύψωσιν (2). Ὅθεν μὴ ἔχουσα ἐτι ἰδέας ἀποχρώντως ἰδίας, ἐδέχθη ἀθροιστικῶς μέρος τῶν δοξασιῶν τοῦ Ρουσώ ὁμοῦ μετὰ τῶν πλειστων ἐλλείψεων τοῦ μεγάλου τούτου συγγραφέως. Ἐνόμισε δὲ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐλθεταῖον ὕψος αὐτοῦ τοσαύτον ἀτελές, ὥστε πολλάκις ἐλησμώνησε τὰ δικαιώματα τοῦ φυσικοῦ καὶ τῆς χάριτος, τῶν δύο τούτων ἀρετῶν, αἵτινες ὑπερἀρέσκουσιν εἰς τὰς γυναῖκας. Καὶ δυσκόλως τῶντι θὰ ἐξηγεῖτο ἡ μετοχὴ αὐτῶν εἰς τὰ τῆς φιλολογίας, εἰάν δὲν ἐπεχείρουν πρὸ πάντων νὰ ζωγραφίσωσιν ἑαυτάς, ἀποκαλύπτουσαι αὐτομάτως ἐν τῶν ἀξιολογωτέρων μερῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Πόθεν ἄρα ἡ τοσαύτη ἐπαγωγὸς δυνάμεις τῶν ἐπι-

(1) Τὴν εἰκόνα ταύτην, συντεθεῖσαν ὑπὸ τινος λογίου, ἐτέρησεν ἡ Κ. Νέκερ de Saussure.

(2) Δὲν πρέπει ν' ἀπορήσωμεν ἂν εἰς τὰς περὶ τοῦ Τ. Τ. Ρουσώ ἐπιστολάς τῆς δὲν ἐνόησε πάντοτε τὰς ἰδέας τοῦ φιλοσόφου τὸν ὁποῖον θαυμάζει.

στολῶν τῆς Κ. Σεβινιέ καὶ τῆς Κ. Maintenon; Ἐκ τούτου, ὅτι εὐρίσκομεν αὐτάς συγγραφεῖς μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ λογίας, ἀπαρallάκτους εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτῶν. Ἀνὰ πᾶσαν γραμμὴν τῆς Κ. Σεβινιέ βλέπομεν μεγάλην κυρίαν εἰλικρινὴ εἰς τὰς ἀριστοκρατικὰς αὐτῆς ἀξιώσεις καὶ εἰς τὰς ἀσθενείας ὅσας ἀποκτῶμεν ἐν τῷ κόσμῳ, προθύμην νὰ συνάγῃ πάσας τὰς σκανδαλώδεις ἱστορίας, ὅσας ἐνόμιζε καταλλήλους νὰ ἀναδείξωσιν, ὥς ἡ σκιά ἐν ταῖς γραφαῖς, τὴν ἀρετὴν αὐτῆς. Ἡ δὲ Κ. Μαιντενὼν, θετικώτερον ἔχουσα νοῦν, ἐπιδίδεται ὅλη συνήθως εἰς σπουδαιοτάτας σκέψεις, ὥς γυνὴ τὴν ὁποίαν ἔκτακτα συμβεβηκότα ἀνέμιξαν εἰς μεγάλας ὑποθέσεις· ἡτις ὁμιλεῖ μὲν μετὰ σπουδαιότητος, διότι φύσει εἶναι σπουδαία, περὶ μεγαλητέρων δὲ φροντίζουσα δὲν καταγίνεται εἰς τὴν διήγησιν τοῦ θανάτου τοῦ Βάτελ ἢ εἰς ὑποδοχὴν « ἐν τῷ πύργῳ αὐτῆς ὅλης τῆς Βρετανίας. » Τὸ φυσικὸν τοῦτο ὕψος, ἡ ἀληθὴς αὐτῆς ἑκφρασις ἀπαντᾷται εἰς πάσας σχεδὸν τὰς γυναῖκας τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Κ. Λασιέ, ἡτις ἔγραψεν ὥς οἱ σοφοὶ τοῦ καιροῦ ἐκείνου, οἷόν ὁ Βάυλος καὶ Ρίχ. Σίμων καὶ Huei, ἓνα μόνον σκοπὸν ἔχουσα κατὰ νοῦν, πῶς νὰ ἐρμηνεύσῃ πιστότατα τὰ ἑλληνικὰ κείμενα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ΄.

Δελφίνα.

Ἀλλὰ τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα αἱ γυναῖκες ἐδανείσθησαν δυστυχῶς παρὰ τῶν βιβλίων καὶ τῶν συναναστροφῶν τὸ ἐπιδεικτικὸν πνεῦμα τῶν χρόνων ἐκείνων. Καὶ αὐτὴ ἡ Κ. Στάελ δὲν ἔρεινε πάντῃ ἀπηλλαγμένη τῆς ἀσθενείας ταύτης ἐπὶ τῆς πρώτης περιόδου τοῦ φιλολογικοῦ αὐτῆς βίου, ἥτοι πρὸ τῆς ἐξορίας αὐτῆς (1). Καὶ αὐτὴ ἡ *Δελφίνα*, δημοσιευθεῖσα τὸ 1802 ἔτος, εἶναι κατ' ἐμὲ ἔργον ὑπὲρ τὸ δέον ἐπαινεθὲν, ἄμοιρον καὶ πάθους καὶ ἀφελείας. Ὀλίγαι σελίδες τῆς Ἰνδιάνης καὶ τῆς Βαλεντίνης εἶναι ἀνώτερι ὅλου τοῦ μυθιστορήματος τῆς Κ. Στάελ· τὰ πρόσωπα τῆς *Δελφίνης* οὔτε ζῶσιν οὔτ' ἐνεργοῦσι τὰ αἰσθήματα αὐτῶν ἔχουσι τὴν νοηρότητα τῶν πράξεων τῶν. Καὶ ὅμως μαντεύει τις ἀναγινώσκων αὐτὸ τὸν μέλλοντα συγγραφέα τῆς *Κορίντης* καὶ τῆς *Γερμανίας*. Εἰάν ὁ Λεόντιος δὲν ἐλάτῃ τὴν συμπάθειαν, εἰάν ὁ Λεβενσέι εἶναι μονότονος ἢ

(1) Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνέγνω τὰ ἑξῆς: *Lettres sur les écrits et le caractère de J. J. Rousseau*, — *Réflexion sur le procès de la Reine*, — *Réflexions sur la paix 1794*, — *Reflexions sur la paix intérieure*. — *Essai sur les fictions*, — *De l'influence des passions sur le bonheur des individus et des nations*, 1796, καὶ *De la littérature considérée dans ses rapports avec les institutions sociales*, 1800.

θολόγος, ἡ Δελφίνα εἶναι πρόσωπον εὐτυχῶς πεπλασμένον καὶ συμπαθητικόν, καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀγαπήσῃ τις τὴν γενναίαν αὐτὴν ψυχὴν ἣτις ζῇ ὅπως ἀγαπᾷ καὶ ἀφοσιῶται. Ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ αὐτὸς διὰ τοῦ στόματος τῆς Δελφίνης· ἡ ὑπόθεσις ἦτο πλαστοῦ ἀλλ' ὁ χαρακτήρ· οὐχί. » (1).

Δὲν πρέπει ν' ἀπορώμεν εὐρίσκοντες εἰς τὴν Δελφίναν « ποικίλον πνεῦμα » (2). Ἡ Κ. Στάελ, ἐναντία τῶν ἐνθουσιωδῶν τάσεων τῆς ὁμιλίας της, δὲν ἦτο ἄμειρος « δηκτικοῦ » (3) οἷστρου· ἡ εἰκὼν αὐλικοῦ τινος τὴν ὁποίαν παρθέτω δίδει ιδέαν τῆς πρὸς τὴν εἰρωνίαν εὐφυΐας της. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονήσωμεν ὅτι πληθὺς ἰακωδίνων, αἵματοφύρτων ἔτι ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σεπτεμβρίου, ἐκολάκευον ποταπώτατα τὸν πρῶτον ὑπάτον, καὶ προσηγόρευον δουλικῶς τὴν αὐλὴν αὐτοκρατορίας, ἣτις ἐφάνετο ὅτι ἐμελλε νὰ ᾔῃαι αἰωνία.

« Συνδιελεγόμεν ὑμεῖς μετὰ τινος Ἰσπανοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχον ἰδεῖ ἅπαξ ἡ δὲ, καὶ ὅστις μοι εἶχε φανῇ εὐγενῆς, πεπαιδευμένος ἀλλ' ὁπωσοῦν σκώπτῃς· τὸν ἡρώτησα ἐὰν ἐγνώριζε τὸν δοῦκα Μενδόνης. Πολλὰ ἐλίγον, μοι ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἠξέστω ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἰσπανίας, σεβόμενος ὅσον αὐτὸς τὴν ἐξουσίαν... Εἶναι περιεργότατον νὰ τὸν ἴδῃ τις προσκαλοῦντα ὑπουργόν· οἱ ὅμοί του κύπτουσιν ἅμα ὡς ἴδῃ αὐτὸν μετὰ μεγίστης ταχύτητος καὶ μετὰ δραστηριότητος ὅπως γελοίας· καὶ ὅταν ἀνυψοῦνται, τὸν παρατηρεῖ μὲ ἥθος τόσον ὑποχρεωτικόν, τόσον φιλικόν καὶ τόσον εὐμενές, ὥστε δὲν ἀμφιδιάλλω ὅτι ἀληθῶς ἠγάπησε πάντας τοὺς ἀπὸ τριακονταετίας ἰσχύοντας ἐν τῇ ἰσπανικῇ αὐλῇ· ἀλλ' ἡ ὁμιλία αὐτοῦ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον περίεργος· ἀρχίζει φράσεις τοιούτας ὁποίας ν' ἀποτελειώσῃ ὁ ὑπουργός, καὶ τελειώνει ἐκείνας τὰς ὁποίας ὁ ὑπουργός ἤρχισε. Ὅποιαδῆποτε καὶ ἂν ᾔῃαι ἡ ὁμιλία τοῦ ὑπουργοῦ, ὁ δούξ τῆς Μενδόνης συντροφεύει αὐτὴν δι' ἐπιχαρίτων μειδιαμάτων καὶ διὰ λόγων ἐπιδοκιμαστικῶν, οἵτινες ὁμοιάζουσιν ἀδιάκοπον ἴσον, μονότονον μὲν πρὸς τοὺς ἀκούοντας, πιθανώτατα ὅμως εὐάρεστον εἰς τὸν κολακευόμενον. Ὅταν δὲ εὐρίσκη εὐκαιρίαν ὅπως μεμφθῇ τὸν ὑπουργόν διότι

δὲν φροντίζει περὶ τῆς ὑγείας του κοπιῶν καθ' ὑπερβολὴν, πρέπει νὰ ἴδῃ τις μετὰ πόσης ζέσεως ἐκθέτει τὰς ἐπικινδύνους αὐτὰς ἀληθείας, θὰ ἐνόμιζέ τις ἀκούων τὸν τόνον τῆς φωνῆς του, ὅτι καταφρονεῖ πάντα κίνδυνον ὅπως ἀναπαύσῃ τὴν συνείδησίν του· ποικίλλων δὲ τὴν κολακείαν καταλείπει ἐνίοτε τὸ ταπεινὸν ὕψος καὶ ἀναλαμβάνει ἄλλο, ἐνθερμον καὶ τραχύ. Δὲν εἶναι κακὸς ἄνθρωπος· προτιμᾷ νὰ μὴ πράττῃ τὸ κακὸν καὶ μόνον χάριν συμφέροντος τὸ ἀποφασίζει. Ἐχει οὕτως εἰπεῖν τὴν ἀθωότητα τῆς δουλοπροσύνης· δὲν φαντάζεται ὅτι ὑπάρχει ἕλλη ἠθική, ἄλλη τιμὴ ἐν τῷ κόσμῳ πλὴν τῆς ἐπιτυχίας παρὰ τῇ ἐξουσίᾳ· ὑπολαμβάνει παράφρονα, ἴσως δὲ καὶ κακοήθη πάντα μὴ πολιτευόμενον ὡς αὐτός. Ἐάν τις τῶν οἰκείων του στερηθῇ τῆς εὐνοίας τῆς αὐλῆς, ἀμέσως παύει πᾶσαν μετ' αὐτοῦ σχέσιν, οὐδεμίαν δίδει διὰ τοῦτο ἐξήγησιν, ὡς ἂν ἦτο φυσικὴ ἡ διαγωγὴ τοῦ αὐτοῦ. Ἐάν δὲ τις τὸν ἐρωτήσῃ ἂν τὸν εἶδεν, ἀποκρίνεται·— ἠξέστωτε ὅτι εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις δὲν ἠμπόρεσα... καὶ διακόπτει τὸν λόγον του συστέλλει τὰς ὀφρῦς, τὸ ὁποῖον σημαίνει πάντοτε τὸ πόσον εὐλαθεῖται τὴν δυσμένειαν τοῦ κυρίου... ἀλλ' ἂν ὁ ἐρωτῶν δὲν ἐννοήσῃ τὸ ἥθος του, ὁ τόνος τῆς φωνῆς του γίνεται ἐντονώτερος καὶ λέγει τὰ δουρικὰ αἷτια τῆς διαγωγῆς του μετὰ τῆς αὐτῆς ἀφελείας μεθ' ἧς ὁ τίμιος ἄνθρωπος διηγεῖται διὰ τί ἐπαυσε νὰ βλέπῃ φίλον ἂν δὲν τιμᾷ πλέον. Καὶ δὲν τιμᾷ μὲν αὐτὸν ἡ αὐλὴ τῆς Ἰσπανίας, ἀναθέτει ὁμως αὐτῷ πάντοτε σπουδαιότατον ἔργον· διότι οἱ ἐν τοῖς πράγμασι καταφρονοῦσι μὲν τοὺς κόλακας, ἀλλὰ δὲν προτιμῶσι τοὺς γενναίους ἄνδρας· διὸ οἱ κόλακες ἐπιτυγχάνουσιν ἀείποτε, οὐχὶ ὡς ἄλλοτε εὐδοκιμοῦντες περὶ τὸ ἀπατᾶν, ἀλλὰ γινόμενοι πειθῆνιοι, τὸ ὁποῖον ἀρέσκει πάντοτε εἰς τὴν ἐξουσίαν » (4).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Περὶ τῆς φιλολογίας.—Ἑλληνας, Λατῖνοι καὶ τελειοποίησις.

Ἡ Δελφίνα εἶναι ἔργον ἡθολόγου μὴ εὐρόντος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ καὶ ζητοῦντος αὐτὴν μετὰ πλεονος ζήλου ἢ σταθερότητος· ἡ πολυμαθία τῆς Κ. Στάελ ἦτο τότε πολλὰ ἀτελής, ἂν πρέπη νὰ κρίνομεν ἐκ τοῦ περὶ φιλολογίας συγγράμματός της. Προετίμα παραδείγματος χάριν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς Ἑλλάδος τὴν ῥωμαϊκὴν φιλολογίαν.

Καὶ ὅμως εἶναι δύσκολον νὰ θέσωμεν εἰς τὴν αὐτὴν σειρὰν τὸ μιμητικὸν πνεῦμα τῆς Ρώμης καὶ τὸν ποικίλον, ἰσχυρὸν καὶ πρωτότυπον νοῦν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τῆς Ρώμης ἀνωτέρα ἡ

(1) Vinet, Littérature française au XIX siècle.

(2) Αὐτ.

(3) Mme. Necker p. CCLVII. Ἡ ἡπίξ Κ. Νέκερ λυπεῖται διὰ τὴν δηκτικότητά δι' ἧς ἡ συγγενὴς αὐτῆς ἐξήραινεν ὡς διὰ πνοῆς θανάτου πάντα τὰ ἄνθη τοῦ βίου καὶ φέρουσα τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον εἰς τὰ βαθὴ τῆς καρδίας, κατέστρεψε τὰ αἰσθήματα καὶ τὸ θέλητρον τῶν ποθεινοτέρων σχέσεων. « Ἀλλ' αἱ συμπαθητικώτεραι καὶ αἱ φιλικώτεραι ψυχαὶ δύνανται ν' ἀποφύγῃ τὴν γενναίαν ὀργήν, ἣν ἐμπνέει ἐνίοτε ἡ θεὰ τῆς ἀθεραπείτου δουλοπροσύνης τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους τὰ φῶτα καὶ ἡ ἀγωγὴ αὐτῶν ἔπρεπε νὰ προφυλάξωσιν ἀπὸ τοιαύτης ἐξουτελήσεως!

(4) Delphine, 1re partie, Lettre X.

Ἑλλάς· διότι οὐδεμία χώρα δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς αὐτὴν, τίς λαὸς ἐγέννησέ ποτε ἐποποιὸν ὡς τὸν Ὀμηρον, καὶ τραγικὸν ὡς τὸν Αἰσχύλον, τὸν Σοφοκλῆ καὶ τὸν Εὐριπίδην, ἢ λυρικὸν ὡς τὸν Πίνδαρον ἢ κωμικὸν ὡς τὸν Μένανδρον ἢ τὸν Ἀριστοφάνην, ἢ βουκολικὸν ὡς τὸν Θεόκριτον, ἢ ἱστορικὸν ὡς τὸν Θουκυδίδην, ἢ φιλόσοφον ὡς τὸν Σωκράτην, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλην, ἢ ῥήτορα ὡς τὸν Δημοσθένην, ἢ διαλογικὸν ὡς τὸν Λουκιανόν, ἢ βιογράφον ὡς τὸν Πλούταρχον, ἢ μυστικὸν θεολόγον ὡς τὸν Προκλῆ, ἢ σατυρικὸν ὡς τὸν Ἀρχίλοχον, ἢ ποιητὴν ὡς τὸν Ἀνακρέοντα, ἢ ἐλεγειοποιὸν ὡς τὸν Σιμωνίδα; Ἀλλὰ καὶ περὶ τεχνῶν ἂν προέκειτο δὲν ἦτο δύσκολον ν' ἀποδειχθῇ ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ σφάλμα τῆς Κ. Στάελ προήρχετο ἐκ τῆς ἐσφαλμένης ἐφαρμογῆς ἀρχῆς ὑψηλῆς, ἀμα δὲ καὶ ἀναμφισβητήτου, τῆς θεωρίας, λέγω, τοῦ τελείου περὶ ἧς ὠμίλει μετὰ πεποιθήσεως καὶ εὐγλωττίας— « ἡ ὁ νοῦς, ἔλεγεν, εἶναι ματαία δύναμις, ἡ οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ τείνωσι πάντοτε πρὸς νέας προόδους ὑπερβαινούσας τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ζῶσιν. Εἶναι ἀδύνατον νὰ καταδικασθῇ ὁ νοῦς νὰ ἐπισθοδρομήσῃ ἔχων ὀλιγωτέρας ἐλπίδας καὶ πλείονας πόθους· ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ἀμοιρῶν τότε μέλλοντος, ἤθελε πέσει εἰς οἰκτροτάτην ἐξευτέλειαν » (1). Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀνθρώπινον γένος προοδεύει πάντοτε, προσέθετεν ἡ Κ. Στάελ, ἔπεται ὅτι ἡ λατινικὴ φιλολογία εἶναι ἀνωτέρα τῶν Ἑλλήνων.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ κανονικὴν πρόοδον, ἀπὸ τῆς φιλολογικῆς καὶ τεχνολογικῆς. Κατὰ τὴν ἐμὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὁ παρὼν αἰὼν εἶναι ἐν γένει ἀνώτερος πάντων τῶν προηγηθέντων. Ποτὲ, ἐπ' οὐδεμιᾶς ἐποχῆς τῆς ἱστορίας, αἱ ἰδέαι τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλευθερίας δὲν ἐπεκράτησαν ὅσον σήμερον· τὸ γεγονός τοῦτο οὐδεὶς τῶν ἐπιστημόνων μελετησάντων τὰ παρελθόντα δύναται ν' ἀρνηθῇ. Μόνη ἡ ἀμάθεια δύναται νὰ πιστεύῃ τὰς ἀρετὰς τοῦ « καλοῦ καιροῦ. » Πάντες οἱ ἀληθῶς πεφωτισμένοι δοξάζουσιν ὅτι « οἱ χρόνοι τῆς πίστεως » ἦσαν ὁ θρίαμβος τῆς βίας καὶ τῆς ἐπιβουλῆς καθ' ὅλας τὰς ὄψεις. Συγκεχωρημένον εἰς ἐκείνους τῶν ὁποίων θησαυρὸς καὶ μεγαλεῖον ἦσαν αἱ καταχρήσεις, νὰ ἐπιποθῶσι τὸν ἀρχαῖον κοινωνικὸν ὀργανισμόν· οἱ λαοὶ ὅμως οἱ συντρίψαντες αὐτὰ δὲν θέλουσιν ἀπατηθῇ πώποτε, διότι ἐξακολουθοῦσι ν' ἀποτροπιάζωνται τὸ ἀρχαῖον σύστημα. Καί τινες μὲν λέγουσιν ὅτι αὕτη εἶναι πρόληψις, ἀναμφίβολον ὅμως ὅτι εἶναι ἀνάμνησις· τὰ ἔθνη δὲν λησμονοῦσι ταχέως τὰ παθήματα καὶ τὰς ἀνομίας τῶν ὁποίων ἐγένοντο θύματα. Ναί μὲν

οἱ ἐναντίοι τῆς τελειότητος στηλιτεύουσι μετὰ πλείστης ὕσης εὐφυΐας, τὰς ἀσθενείας τὰ συμπτώματα καὶ τὰ αἴτια τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅπως ἐπιχύσωσιν ἀπελπισίαν εἰς τὰς ἡμετέρας καρδίας διὰ τὸ μέλλον· « ἀλλὰ, ὡς ἀξιολόγως ἔλεγεν ἡ Κ. Στάελ, πρέπει νὰ νικήσωμεν τὴν ἀθυμίαν εἰς ἣν ἐνίοτε ὑποπίπτει τὸ δημόσιον πνεῦμα, ὅτε τὰς κρίσεις ἡμῶν κανονίζουσι φόβοι ἢ ὑπολογισμοὶ ἀλλότριοι τῇ ἀν-αλλοιώτῳ φύσει τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν... Πρέπει ν' ἀποδιώκωμεν τὰς περὶ ἡμᾶς κυκλοφορούσας ἰδέας, αἵτινες εἶναι ἡ μεταφυσικὴ, οὕτως εἰπεῖν, ἀντιπροσωπευσις προσωπικῶν τινῶν συμφερόντων· πρέπει ἢ νὰ προηγώμεθα τοῦ δημοτικοῦ κύματος ἢ νὰ μένωμεν κατόπιν αὐτοῦ· σὲ φθάνει, σὲ περᾶ, σὲ καταλείπει, ἀλλ' ἡ αἰώνιος ἀλήθεια μένει μετὰ σοῦ (1). »

(Ἀκολουθεῖ.)

ΔΩΡΑ ΙΣΤΡΙΑΣ.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΑΒΗΣ

καὶ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΡΑΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ.

συνταχθεῖσαι ὑπὸ Διονυσίου Λιναρδάτου.

ἐν Ληξουρίῳ Κεφαλληνίας.

(Τέλος. Ἰδε φυλλάδ. 320.)

Ὁ Εὐριπίδης ἐγεννήθη ἐν Σαλαμῖνι κατὰ τινος μὲν τὸ 486 ἔτος πρὸ Χριστοῦ, κατ' ἄλλους δὲ τὸ 480. Παραδεχόμενοι τὴν χρονίαν ταύτην παρατηροῦμεν παράδοξον σύμπτωσιν γεγονότων· διότι κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ὁ στόλος τοῦ Ξέρξου κατετροπώθη ἐν Σαλαμῖνι, ὁ Αἰσχύλος ἐμάχετο γενναίως κατὰ τῶν Περσῶν, ὁ Σοφοκλῆς ὠδήγει τὸν χορὸν τῶν νεανίσκων ἐκείνων οἵτινες ἦσαν τεταγμένοι νὰ ψάλωσι τὸν παιᾶνα τῆς νίκης περὶ εἰς τὰ τρόπαια τῆς πατρίδος, ὁ δ' Εὐριπίδης ἐγεννᾶτο, ἀλλ' ὡς νὰ μὴ ἦτον ἀρκοῦντως παράδοξος καθ' ἑαυτὴν ἡ συνδρομὴ αὕτη τῶν περιστάσεων, τινὲς δυσχυρίζονται ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἐγεννήθη οὐχὶ μόνον κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀξιομνημονεύτου ναυμαχίας, ἀλλὰ κρίνομεν περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὴν γνώμην ταύτην, διότι οὐδόλως μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ ἐξακρίβωσις τῆς γενεθλίου ἡμέρας του. Πατὴρ αὐτοῦ ἦτο Μενέζαρχος τις, περὶ οὗ ἄλλο τι δὲν γινώσκομεν ἐκ τῆς ἱστορίας, εἰμὴ ὅτι ἦτον ἐξ ἐκείνων τῶν Ἀθηναίων, αἵτινες ὅτε ὁ Πέρσης ἐμελλε

(1) De la littérature, μέρ. β', κεφ. α'.

(1) Αὐτ.